

וזהו שחזר והביא מהסיפא 'מכרן לאחר... וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך' – כלומר, בשלמא לר' עקיבא שאמר שהמוכר מוחל מחמת דוחקו על איבוד דרך, כל שכן שמוחל על דריסה, אבל לחכמים, היה להם להודות שודאי הלוקח לא נתן מעות על דעת שיפרח באויר. אלא ודאי מחלוקתם אם המוכר מוכר בעין יפה או בעין רעה.

רמזים ופרפראות

'יתיב רבינא וקא קשיא ליה: היינו בור היינו דות. א"ל רבא תוספאה לרבינא, ת"ש: אחד הבור ואחד הדות בקרקע, אלא שהבור בחפירה והדות בבנין. יתיב רב אשי וקא קשיא ליה...' – בכתוב חסר, חשבון פ"ר הוא מחצה בדיוק מדת. בור לשון מקרא ודות לשון חכמים. ובכל מקום תורה-שבעל-פה שהיא השתקפות אלקית בחכמה אנושית, היא פי שנים לגבי תורה שבכתב, כענין פי שנים דאלישע לגבי אליהו, (שהם כיהושע לגבי משה, פני לבנה מול פני חמה), וכן צ"ח קללות שמשה מפי עצמו אמרן במשנה תורה, מול מ"ט שבתורת-כהנים שאמרן הקב"ה.

ועל זה נאמר 'כפלים לתושיה' כידוע. וכן 'גדולים מעשי צדיקים ממעשה שמים וארץ' (כתובות ה). וכן כאן דות הוא בור טבעי שבתוכו בור מעשה ידי אנוש. ונמצא הריהו כבור כפול. (ועיין במשנה אהללות פ"א מ"ט ששם קרוי חדות, ואולי הוא מענין חידוש שג"כ מתייחס לפעולת אנוש בתוך הטבע האלקי.

(והנה רבינא ורב אשי מסדרי הש"ס הם שנתקשו 'היינו בור היינו דות'. וי"ל בדרך רמז שבאו לעורר על הדבר הנה לפנינו שהרכבה אנושית שקולה היא כנגד המקור האלקי, והכיצד (וכמו לענין דיין הטועה בדבר משנה, א"ל רבינא לרב אשי 'ידי ודיך מאי' וא"ל 'אטו אנן קטלי קניא באגמא אנן'. היינו שחידושנו שלנו כדבר משנה ממש), ובאו לתלמידיהם לאשש הדבר והראו להם כי אמנם כן הוא וכבר בא בבביתא שהבנין כחפירה). (מרע"כ).

על הגדרתה המדויקת של ה'דות' – ע' ב'באור הלכה' תקפו ד"ה או.

דף סה

'לימא אזדו לטעמייהו, דאמר רב נחמן אמר שמואל: האחין שחלקו, אין לתן לא דרך זה על זה ולא סולמות זה על זה...' – על שאלת הרשב"ם, אם 'בעין יפה מוכר', נאמר כן גם אצל השני, שכשמכר לו את הפנימי, נתן עמו את הדרך – תירץ הרי"ד (ב'תוספותיו' ובפסקיו) שאמנם כן, שניהם מוכרים בעין יפה, ולכך יש ללכת אחר ה'עין יפה' של הפנימי, כיון שהוא זה שצריך לקבל, והחיצון הוא הנותן, לא זכה בדרך, שבכל מצב כעין זה, שזה רוצה ליתן וזה אינו רוצה לקבל – לא זכה, וכדין המודה לחברו שחייב לו, וזה הודה שאינו חייב – שפטור. (וכיון לתירוץ זה בספר 'הדושים ובאורים').

'וזהו בהן שהלכות קבועות הן' – אפשר שבא לרמז, שאפילו לפי דעת האומר 'האחין שחלקו – יורשים הם', לענין זה דינם לקוחות, לרון בהם עין יפה. (ועריטב"א; שו"ת הרשב"א ח"ב רצה). או אפשר שאפילו אם כל האחים אומרים אילו היינו יודעים, היינו מתנים על הדרך, אפילו הכי אין כאן טעות, והלכות קבועות הן, שאין הטעם משום שאומדים את דעתם, אלא כבר נקבעה הלכה כן. והרי הדבר

מסור להם, אם ירצו יקנו זה לזה זכויות אלו מכאן ולהבא. (חדושים ובאורים. וע' בפירוש ר"י בן חכמון שכתב: 'הלכות קבועות הן - כהלכה למשה מסיני').

'חיצון במכר ופנימי במתנה, סבור מינה אין להן דרך זה על זה, ולא היא, מי לא תנן במה דברים אמורים במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן, אלמא מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב, הכא נמי...' - 'לא מובן לכאורה, וכי לא ידענו המשנה? ועוד, הרי אמרנו 'וכל שכן חיצון במתנה', והיינו משום דמתנה עדיפה ממכר לענין עין יפה כפירוש"ם, ומה נתחדש עכשו?

ונראה פשוט דמתחילה סברנו דהאי 'במה דברים אמורים...' מוסב על הרישא, היינו המוכר את השדה (או הבית) דצריך המוכר לרבנן ליקח לו דרך בשדה שמכר לילך לשובכו, ועל זה אמרו 'אבל בנותן מתנה נותן את כולה' (כך הוא במשנה לפנינו), היינו כל השדה שמכר ולא הוציא הדרך מן הכלל, אבל בנדון דסיפא דמכר הבור וכו' ושייר שדה לעצמו, לא נופל על זה לשון 'נותן את כולה', וגם חילוק גדול יש בין זה לנידון ההפוך, שהרי סוף סוף לא הזכיר דרך במתנתו ומהיכא תיתי יזכה הקונה במה שלא נזכר כלל. ונידון דידן דומה לסיפא. ועל כן אמרו 'ולא היא', דמדנקט האי חילוק אחרי הסיפא, מוסב ה'במה דברים אמורים' גם על כך, ומודים חכמים בזה דנותן אין צריך ליקח לו דרך. (ועפ"ז באמת נכון יותר לגרס 'נותן את כולן' כמו שנקטו כאן, ומוסב הן על מוכר שדה שכולל בה גם דברים שאינו בכלל השדה ולא הזכירן כפירוש"ם, וממילא הוא הדין בשייר השדה לעצמו ומכר בור וגת שמכר גם הדרך שלא הזכיר. וכן גרסא ברי"ף להלן במשנה, ובתשובותיו (קלד; רלא) - 'נותן את כולם'. וכיו"ב גרס הרא"ש במשנה שם ובשור"ת (מא, ד). וכן גרסת הרמ"ה להלן. ואולם בשור"ת הרשב"א (ח"ג קטז) הגרסא 'כולה' ע"ש). ובדרך זו יש להסביר גם מה דפשיטא ליה דאפילו לר' עקיבא הוא, (וכפירוש"ם, והיינו משום דקשה לומר שדברו שלא אליבא דהלכתא), דמדנקט האי 'בד"א' אחר דברי ר' עקיבא יש נפק"מ בין מוכר לנותן. וק"ל'. (מרע"כ).

'המוכר את הבית - מכר את הדלת' - נראה, אפילו היתה הדלת תלושה בשעת מכירה, כיון שצריכה להיות קבועה - הרי היא בכלל הבית. (חדושים ובאורים)

'מכר את האי צטרוביל אבל לא את הקלת' - 'אי צטרוביל' - אבן ריחים התחתונה הקבועה בקרקע. ויש אומרים: אמת הריחים, מקום בית קיבול. (הערוך) 'קלת' - בסיס ריחיים התחתונה (הערוך). מונחת סביב לריחים, לקבלת הקמת. (רמב"ם). ורבנו גרשום כתב: אבן ריחים העליונה, הסובבת.

דף סו

הערות בפשט וציונים

'התם כדאמר ר' אלעזר טעמא, דאמר ר' אלעזר: מאי טעמא דר' אליעזר דכתיב: 'זיטבול אותה ביערת הדבש' - מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת' - כתבו התוס', (וכן משמע ברשב"ם), שלפי טעם זה, אין מדובר דוקא בכוורת המחוברת לקרקע, אלא גם בתלושה, או מונחת על גבי יתדות, סובר ר' אליעזר שהדבש נידון כקרקע, לפי שהוא במקומו הטבעי שנוצר בו.